

بسیج و دفاع غیرعامل

غلامرضا جلالی فراهانی^۱، سیدجواد هاشمی فشارکی^۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۸۹/۰۳/۳۰

چکیده

در شرایطی که هدف اصلی دشمن، تغییر نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران که متکی به آراء مردم بوده و از پایگاه مستحکم مردمی برخوردار می‌باشد، دشمن برای برهم زدن تعادل اداره مردم و ایجاد نارضایتی در آنان، به دنبال آن است که زیرساخت‌ها و تأسیسات حیاتی و ضروری کشور را فلج و فاقد کارایی لازم نموده و سبب فشار مادی و روحی بر مردم گردد، در این حالت جغرافیای جنگ و جغرافیای اداره مردم برهم منطبق می‌شود، یعنی در همان جا که مردم زندگی می‌کنند، دشمن نیز در حال ضربه زدن به زیرساخت‌ها است. کشور در حالی که بایستی اهتمام اصلی‌اش به دفاع باشد، خدمت‌رسانی به مردم و جامعه نیز به یک بحران تبدیل می‌شود.

با توجه به پیچیدگی و گستردگی جنگ احتمالی آینده و فراگیر بودن تهدیدات دشمن در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... ضرورت پایداری زیرساخت‌های کشور با توجه به سابقه قریب به سه دهه حضور مقتدرانه بسیج در عرصه کشور و اثبات کارایی و اثربخشی آن به خصوص در دوران ۸ سال دفاع مقدس احساس می‌شود. با عنایت به موارد فوق، تبیین نقش بسیج در حوزه‌های مختلف دفاع غیرعامل از ضرورت و اهمیت والایی برخوردار می‌باشد.

بنابراین دفاع غیر عامل به عنوان یک موضوع فراگیر در عرصه‌ها و بخش‌های مختلف سراسر کشور، می‌تواند و لازم است از بسیج به عنوان یک نیروی عظیم گسترده مردمی در جغرافیای کشور و برخوردار از تخصص‌های مختلف بهره‌گیرد. از سوی دیگر بسیج جهت بالندگی، توانایی و آمادگی خود برای مقابله با شرایط و تهدیدات آینده بایستی مجهز به دانش و دفاع غیرعامل و مرتبط با نهاد متولی آن باشد.

در این گفتار ابتدا تعاریف پایه در حوزه دفاع غیر عامل و بسیج ارائه می‌شود و سپس به ضرورت تقدم بسیج در حوزه دفاع غیر عامل پرداخته می‌شود. آنگاه حوزه‌های تخصصی مورد دفاع غیرعامل که بسیج می‌تواند در آنها اثرگذار بوده و نقش مؤثر داشته باشد معرفی می‌شود. سپس چشم‌انداز بسیج از منظر دفاع غیرعامل تبیین و آنگاه ابعاد و نحوه مشارکت بسیج در دفاع غیرعامل در دو حوزه عمومی و تخصصی و نیز انتظارات از سازمان بسیج مستضعفین در این حوزه بیان گردیده و در انتها پیشنهادهایی برای تحقیق در موضوعات مرتبط ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: دفاع غیرعامل، نیروی مقاومت بسیج، سازمان بسیج، بسیج ملی، دفاع مردم‌پایه، تهدید، پایداری ملی

۱- دکتری علوم راهبردی

۲- کارشناس ارشد معماری و شهرسازی و دانشجوی دکتری علوم راهبردی

۱- مقدمه

دفاع یک مفهوم یکپارچه است که شامل دو بخش عمده «دفاع عامل» و «دفاع غیرعامل» می‌باشد. (۹)

۱- دفاع عامل: شامل تمامی طرح‌ریزی‌ها و اقدامات دفاعی است که مستلزم به‌کارگیری سلاح و تجهیزات جنگی بوده و براساس قانون، متولی آن نیروهای مسلح کشور می‌باشد.

۲- دفاع غیرعامل: شامل تمامی طرح‌ریزی‌ها و اقداماتی است که موجب کاهش آسیب‌پذیری‌ها و افزایش پایداری و تداوم فعالیت‌های دستگاه‌ها و سیستم‌های نظام در مقابل تهدیدات خارجی گردیده و مستلزم به‌کارگیری سلاح نبوده و دفاع غیر مسلحانه بشمار می‌رود.

از آنجا که بسیج به‌عنوان مولود انقلاب، رسالتش دفاع از انقلاب و دست‌آوردهای آن می‌باشد، لذا نقش بسیج در دو حوزه مذکور چنین خواهد بود:

۱- نقش بسیج در دفاع عامل: حضور مستقیم بسیج در گردان‌های عاشورا و الزهراء (رزمی) در دفاع از انقلاب و کشور، که با پیشینه درخشان در دفاع مقدس تجلی یافت و ساختار آن پس از جنگ نیز توسعه و در پهنه کشور گسترش و استقرار یافته است.

۲- نقش بسیج در دفاع غیرنظامی که شامل موارد زیر می‌تواند باشد:

- اداره و مدیریت بخش‌های کشور در شرایط بحران
- محافظت از مردم و مدیریت تأمین نیازمندی‌های مردم در شرایط جنگ
- تهیه طرح مدیریت بحران ناشی از جنگ
- مشارکت در موضوعات عمومی و تخصصی دفاع غیرعامل در حوزه‌های آموزشی، تحقیقاتی، اجرایی و..
- و سایر موضوعات مرتبط

۲- بیان مسأله

پس از حضور میلیونی آحاد ملت ایران در صفوف یکپارچه علیه رژیم ستم‌شاهی که به درهم پیچیده شدن طومار نظام شاهنشاهی و استقرار نظام انقلابی و اسلامی در بهمن ۵۷ منتهی شد، در ۵ آذر ماه سال ۵۹ فرمان تشکیل بسیج مستضعفین و سازماندهی خیل مشتاقان به نظام از سوی رهبر کبیر انقلاب - امام خمینی (ره) - صادر گردید و کار آمدی و اثربخشی آن در طول ۸ سال دفاع مقدس به‌اثبات رسید.

همچنین از آنجا که توطئه‌های دشمنان پس از جنگ نیز همواره استمرار یافت، لذا بسیج نیز همواره در صحنه‌های مختلف جامعه حضور یافته و در خدمت سازندگی و بالندگی انقلاب قرار گرفت و هم‌اکنون نیز که پرده از رخ دشمن برافکنده شده و تهدیدات مستقیم آن علیه کشور و نظام رو به فرونی است، بنابراین ضرورت دارد بنیان اقدامات اساسی در حوزه دفاع غیر عامل بر اساس توانمندی‌های بسیج پی‌ریزی و از این ظرفیت عظیم و بیکران الهی بهره‌گیری نموده و آمادگی همه جانبه جهت دفاع در برابر دشمن فراهم گردد. این نوشتار به‌دنبال تبیین کلان ابعاد این موضوع و تدوین جایگاه راهبردی بسیج در امر دفاع غیرعامل در حوزه‌های مختلف در سطح کشور می‌باشد.

۳- ضرورت و اهمیت موضوع

نظر به اینکه در صورت وقوع جنگ علیه کشورمان، دشمن دارای ویژگی‌های زیر می‌باشد:

- برتری توان تجهیزاتی و فن‌آوری
- برخورداری از امکان ایجاد محدودیت‌ها و فشارهای شدید
- برخورداری غیر مشروع از ابزارهای بین‌المللی
- عدم پایبندی به قوانین بین‌المللی و انسانی و معیارهای دینی

• وجود روحیه تجاوزکارانه و ددمنشانه و آرزوی سلطه جهانی بنابراین، ماهیت جنگ احتمالی آینده بسیار پیچیده، گسترده و فراگیر در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و نظامی خواهد بود. با توجه به هجمه دشمن در برخی حوزه‌ها، که مدتی است شروع گردیده است، لذا در جبهه خودی نیز بایستی قابلیت‌های دفاعی زیر فراهم گردد:

- خودکفایی و خود اتکایی در نیازهای ضروری و اضطراری کشور در شرایط بحران
 - ارتقاء توان مقاومت ملی
 - امکان خنثی‌سازی و یا کاهش تأثیر ابزارهای بین‌المللی
 - ایجاد ایمنی و آمادگی لازم در تمامی حوزه‌های نبرد با دشمن
 - افزایش توان دفاعی و پاسخگویی به تهاجمات دشمن
 - ایجاد بازدارندگی موثر
- با توجه به محدودیت‌های منابع و دانش لازم و عظمت کار، امکان تحقق قابلیت‌های لازم، در مدت زمان کوتاه به سختی

- تعیین مقیاس بهینه استقرار جمعیت و فعالیت در فضا
- پراکندگی در توزیع عملکردها متناسب با تهدیدات و جغرافیا
- انتخاب مقیاس بهینه از پراکندگی و توجیه اقتصادی پروژه
- کوچک‌سازی و ارزان‌سازی و ابتکار در پدافند غیر عامل
- موازی‌سازی سامانه‌های پشتیبانی وابسته
- مقاوم‌سازی استحکامات و ایمن‌سازی سازه‌های حیاتی
- مکان‌یابی استقرار عملکردها
- مدیریت بحران دفاعی در صحنه‌ها
- استتار و نامرئی‌سازی
- کور کردن سیستم اطلاعاتی دشمن
- اختفاء با استفاده از عوارض طبیعی
- پوشش در همه زمینه‌ها
- فریب، ابتکار عمل و تنوع در کلیه اقدامات
- حفاظت اطلاعات سیستم‌های حیاتی و مهم
- تولید سازه‌های دومنظوره

۷- نتایج دفاع غیرعامل

- از مجموع اقدامات دفاع غیرعامل می‌توان به نتایج زیر دست یافت (۱۲)
- کاهش آسیب‌پذیری‌ها
 - افزایش پایداری و تداوم فعالیت‌ها
 - کمک به حفظ آرامش عمومی
 - ارتقاء آستانه مقاومت مردمی
 - افزایش هزینه تجاوز
 - بی اثر یا کم اثرسازی عملیات‌های دشمن
 - ایجاد تردید در متجاوز نسبت به شروع تجاوز
 - ارتقاء قدرت بازدارندگی
 - ارتقاء ضرب امنیت ملی

۸- بسیج

مجموع منابع نیروی انسانی، مواد و خدماتی است که یک کشور می‌تواند برای تأمین نیازمندی‌های قابل پیش‌بینی نظامی و غیرنظامی زمان جنگ خود همراه با طرح‌ها و برنامه‌های لازم برای استفاده مؤثر از این ثروت‌ها آماده نماید. بسیج، عامل حیاتی در هرگونه استراتژی دفاعی مؤثر است. برای یک کشور مدرن، ایجاد برنامه‌های بسیج و تدابیر آماده‌سازی در صورت

فراهم خواهد شد. لذا ضرورت دارد، بسیج با به‌کارگیری همه منابع و نیروهای خود در همه سطوح و تمامی تخصص‌ها در تمامی عرصه‌ها به این امر مهم بپردازد.

۴- هدف از دفاع غیرعامل

هدف از دفاع غیرعامل، استمرار فعالیت‌های زیربنایی، تأمین نیازهای حیاتی، تداوم خدمات رسانی عمومی و تسهیل اداره کشور در شرایط تهدید و بحران تجاوز خارجی و حفظ بنیه دفاعی علی‌رغم حملات خصمانه و مخرب دشمن، از طریق اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل و کاستن از آسیب‌پذیری مستحدثات و تجهیزات حیاتی و حساس کشور است.

۵- کارکردهای دفاع غیرعامل

مهمترین کارکردهای دفاع غیرعامل در حوزه‌های اساسی کشور در برابر تهدیدات مختلف دشمن شامل موارد زیر می‌باشد که در عرصه‌های مختلف بایستی بدان اهتمام ورزید (۱۱)

- حفاظت از جان انسان‌ها
- دفاع سایبری از کشور
- دفاع بیولوژیک از کشور
- تداوم اداره امور مردم و کشور در شرایط بحران
- پایدارسازی مدیریت عالی کشور در برابر تهدید
- تضمین تداوم کارکردهای ضروری کشور در برابر تهدید
- کاهش آسیب‌پذیری‌های زیرساخت‌ها
- تسهیل مدیریت بحران در زیرساخت‌های کشور در شرایط بحران و تهدید
- حفاظت از زیرساخت‌ها و سرمایه‌های ملی کشور
- افزایش آستانه مقاومت ملی در برابر تهاجمات دشمن
- ایجاد آمادگی لازم برای مقابله با جنگ ناهم‌تراز

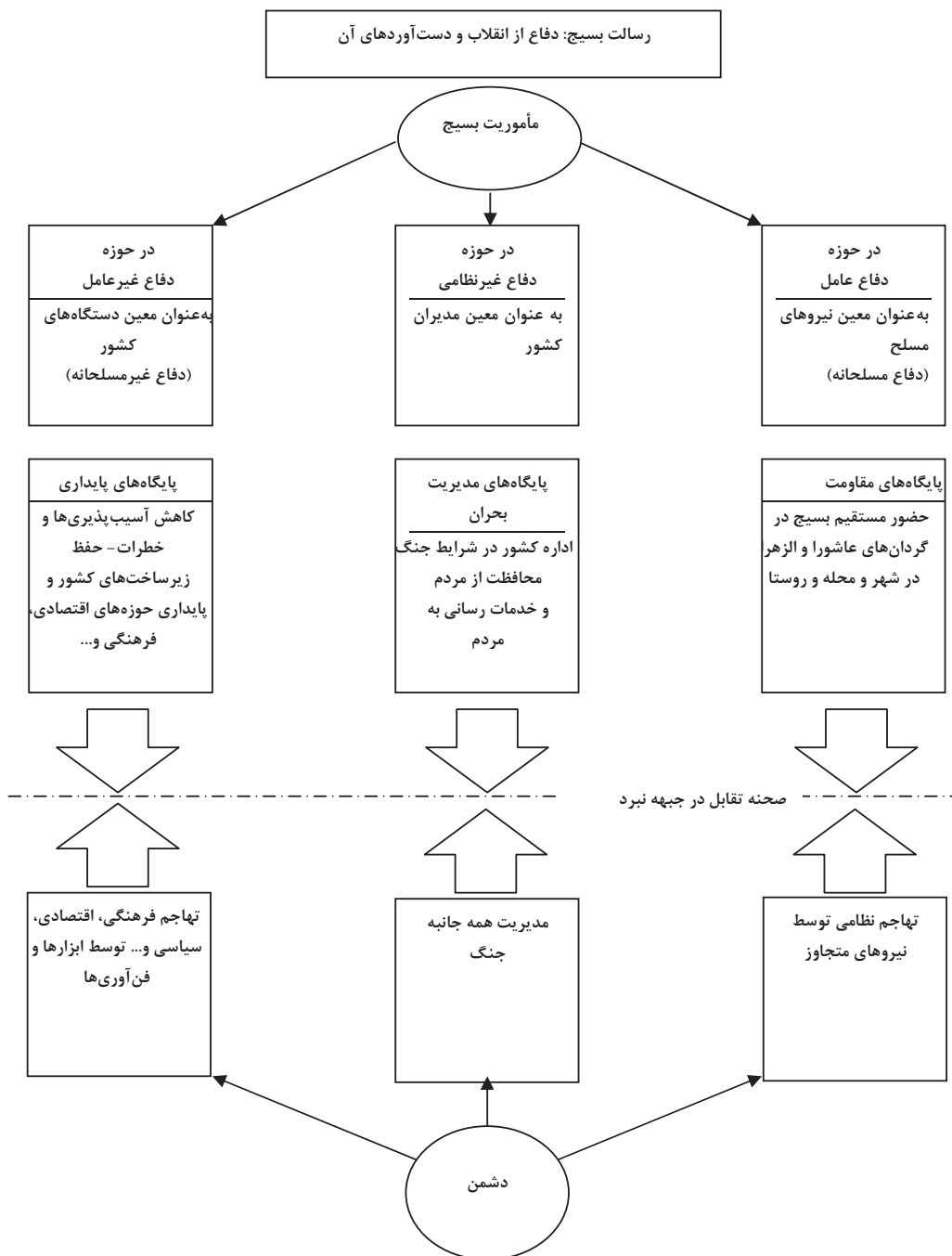
۶- اصول دفاع غیرعامل

اصول دفاع غیرعامل مجموعه اقدامات بنیادینی است که در صورت به‌کارگیری آنها می‌توان به‌اهداف دفاع غیرعامل از قبیل: تقلیل خسارات و صدمات، افزایش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی اهداف، هدف‌یابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن و تحمیل هزینه بیشتر به وی نائل گردید. اصول عمده دفاع غیر عامل عبارتند از (۳):

- انتخاب عرصه‌های ایمن در جغرافیای کشور

لحاظ سیاسی نیز روندی است که از طریق آن، مردم را با تشکیل احزاب یا مؤسسات سیاسی وارد صحنه سیاست می‌کنند (۸).

وقوع جنگ، از اهمیت زیادی برخوردار است. به سخن دیگر، بسیج نشانه این است که تلاش‌های دیپلماتیک با شکست مواجه شده و جنگ واقعی ممکن است قریب‌الوقوع باشد. از

نمودار نقش بسیج در صحنه‌های تقابل با دشمن

۹- بسیج ملی

به کارگیری ظرفیت‌ها و توانمندی‌های فکری، انسانی، سخت‌افزاری و سازماندهی شده درون ملت و کشور به منظورافزایش یا ایجاد قدرتی جدید برای مواجهه با شرایط تهدید و وضعیت بحرانی و یا انجام کمک ویژه در شرایط عادی در حجم گسترده و در زمان کوتاه می‌باشد (۱۰).

- دارای سازمانی گسترده در تمامی حوزه‌های مورد نیاز دفاع غیرعامل کشور
- دارای افرادی آموزش‌دیده، ورزیده و آماده و بالنده جهت مقابله با هر گونه تهدید دشمن
- سایر قابلیت‌های لازم متناسب با شرایط زمانی و مکانی کشور

۱۰- دفاع غیرعامل در بسیج

با عنایت به رسالت و مأموریت بسیج، دفاع غیرعامل درحوزه بسیج ملی شامل موارد و اهداف زیر می‌باشد:

- افزایش سطح اعتماد و مقاومت ملی در برابر تهدید
- ارتقاء روحیه و آستانه تحمل ملی در برابر تهدید
- جلب همکاری و مشارکت ملی برای کاهش آسیب‌پذیری‌ها و حفاظت از زیرساخت‌های حیاتی، حساس و مهم کشور
- کمک به ارتقاء آگاهی و دانش همگانی برای دفاع غیرعامل در برابر تهدید
- کمک به نهادینه نمودن و فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل برای آحاد مردم
- شناسایی دشمن از نظر علمی و تکنولوژی
- کمک به بالا بردن قابلیت بقاء و حفظ کشور در شرایط بحران
- کمک به شناسایی و سازماندهی نیروهای فنی و متخصص در هر حوزه
- کمک در تهیه طرح‌های مدیریت بحران در هر حوزه

۱۱- چشم‌انداز بسیج از منظر دفاع غیرعامل

از منظر دفاع غیرعامل، بسیج در افق چشم‌انداز بلند مدت می‌بایستی واجد چنین ویژگی‌هایی باشد:

- دارای افرادی متعهد، دلسوز و آشنا با تهدیدات جدید دشمن
- دارای بسیجیانی فکور، توانا و آماده دفاع در برابر انواع تهاجمات دشمن
- دارای فرماندهانی توانا جهت مدیریت صحنه جنگ و جامعه
- دارای افراد متخصص در تمامی حوزه‌های تخصصی دستگاه‌ها و سازمان‌ها
- دارای قابلیت مدیریت صحنه دستگاه‌ها در شرایط بحران
- دارای سامانه امن و ارتباطات پایدار در برابر تهدیدات دشمن

۱۲- حوزه‌های تخصصی مورد نیاز دفاع غیرعامل

دفاع غیرعامل، جهت تضمین امنیت کشور در برابر تهدیدات گوناگون و فزاینده دشمنان، نیاز فوری به یک جهش صعودی درحوزه‌های زیر دارد (۱۳):

- ۱- جهاد علمی و تولید علم:**
 - شناخت فن‌آوری‌های تهدید
 - تولید علم در زمینه دفاع غیرعامل
 - تولید راهبرد دفاع غیرعامل (درحوزه‌های ملی، موضوعی و بخشی)
 - تهیه و تدوین نظامات فنی و آئین‌نامه‌های دفاع غیرعامل و به‌روزرسانی آن
 - تولید فن‌آوری‌های برتر بومی جهت ایمنی و پایداری کشور در برابر تهدیدات
- ۲- تحقیقات صنعتی:**
 - تولید نمونه فن‌آوری عمده برتر بومی ایمن و پایدار در برابر تهدیدات دشمن
 - تولید فن‌آوری‌های بومی برترساز
 - مهندسی معکوس سامانه‌های تهدیدساز دشمن
 - ارتباط منسجم بین صنعت و دفاع و فن‌آوری بومی و تولید در تأمین نیازمندی‌های ضروری کشور برای شرایط بحران.

۳- پژوهش نظری:

- پژوهش نظری پیرامون مفاهیم دفاع غیرعامل در حوزه و عرصه‌های مختلف
- تولید علم در عرصه‌های نظری دفاع غیر عامل
- تولید راهبردهای تخصصی دفاع غیرعامل در حوزه‌های مختلف

- تجزیه و تحلیل توان فن‌آوری‌های تهدیدآمیز و مخرب دشمن و ارایه راهکارهای مقابله با آن
- تحقیق و مطالعه راهبردها و دکترین تهاجمی دشمنان

۱۳- ابعاد و نحوه مشارکت و همکاری بسیج در دفاع غیرعامل

با توجه به توانایی‌ها و توانمندی‌های بسیج و نظر به اهداف و ضرورت‌های دفاع غیرعامل، بسیج می‌تواند درحوزه‌های زیر در امر دفاع غیرعامل مشارکت مؤثر داشته باشد (۱۳).

الف) مشارکت‌های عمومی:

ضرورت دارد بسیج در حوزه‌های عمومی زیر در امر دفاع غیرعامل مشارکت نماید:

- ۱- دشمن‌شناسی تخصصی در زیرساخت‌های اساسی کشور و دستگاه‌های اجرایی
- مشارکت در شناسایی علمی - فن‌آوری تهدیدآمیز دشمن علیه دستگاه مربوطه
- کمک به جمع‌آوری اطلاعات تخصصی دستگاه مربوطه
- مشارکت در تبیین نقاط ضعف و آسیب‌پذیری‌های دستگاه مربوطه
- رصد کردن دائمی فن‌آوری‌های دشمن

۲- مشارکت و حضور در شورای پدافند غیرعامل وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مراکز، استان و شهر

- کمک در تهیه سیاست‌ها، طرح و برنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و ضوابط فنی و تخصصی مورد نیاز دفاع غیرعامل
- کمک در امر پژوهش و تهیه راهبردهای تخصصی دفاع غیرعامل در حوزه‌های مختلف
- پذیرفتن مسئولیت تهیه و اجرای برخی از طرح‌های دفاع غیرعامل دستگاه (در صورت آمادگی)
- ارایه مشاوره علمی، فنی و تجربی در مورد طرح‌های دفاع غیرعامل در دست مطالعه، اجرا و بهره‌برداری
- نظارت بر حسن اجرای طرح‌های دفاع غیرعامل و ارزیابی کمی و کیفی آن

- ۳- همکاری در مدیریت بحران در شرایط اضطراری کشور.
- کمک و هدایت مردم در اسکان و استفاده از فضاهای امن

۴- آموزش عمومی:

- آموزش و تربیت نیروهای انسانی متخصص آماده جهت مواجهه با شرایط بحران
- همگانی کردن مفاهیم دفاع غیرعامل در کلیه سطوح
- آموزش‌های عرضی و طولی دفاع غیر عامل جهت مدیران و مسئولین و کارشناسان
- تعمیم مفاهیم دفاع غیرعامل در کلیه رشته‌های علمی مورد نیاز کشور
- آموزش عمومی دفاع غیر عامل جهت آحاد مردم

۵- فرهنگ‌سازی عمومی:

- تبدیل دفاع غیرعامل به مطالبه عمومی مردم
- آموزش، تبلیغ و تکرار مفاهیم دفاع غیرعامل
- اطلاع‌رسانی عمومی و علمی
- گسترش فرهنگ دفاع غیرعامل

۶- مشاوره‌های فنی و علمی:

- بررسی طرح‌های فنی و صنعتی کشور از منظر دفاع غیرعامل
- بررسی طرح‌های در دست مطالعه از منظر دفاع غیرعامل
- بررسی طرح‌های در دست اجرا از منظر دفاع غیرعامل
- بررسی طرح‌های در حال بهره‌برداری از منظر دفاع غیرعامل
- ارایه مشاوره‌های علمی، فنی و تجربی در مورد طرح‌های دفاع غیرعامل

۷- سازماندهی فنی تخصصی:

- سازماندهی نیروهای فنی و متخصص بسیج جهت یک جهاد دفاع غیرعامل
- تهیه طرح‌های مدیریت بحران ناشی از جنگ در هر حوزه و سامانه و زیرساخت
- ایجاد قابلیت و توانایی اداره حوزه‌های مختلف کشوری در شرایط بحران ناشی از جنگ
- ایجاد قابلیت اداره شبکه و سامانه‌های حیاتی و حساس کشور در شرایط بحران ناشی از جنگ

۸- دشمن‌شناسی علمی:

- رصد کردن دائمی فن‌آوری‌های دشمن و کسب اطلاعات و به‌روزرسانی آن
- شناسایی علمی فن‌آوری‌های تهدیدآمیز و مخرب دشمن

- شناسایی و معرفی افراد واجد شرایط و توانمند برای مدیریت دستگاه‌ها در زمان بحران
 - کمک در مرمت و بازسازی سریع اماکن و تأسیسات حیاتی و حساس آسیب‌دیده
 - مشارکت و کمک به برقراری امنیت و نظم در شرایط بحران
 - مشارکت در تدوین و تمرین طرح مدیریت بحران در هر دستگاه به منظور راه‌اندازی فعالیت‌های اساسی و مهم در شرایط اضطراری
 - امداد و نجات آسیب‌دیدگان و مصدومان
- ۴- فرهنگ‌سازی، آموزش و اطلاع‌رسانی.
- تهیه و اجرای طرح‌های آموزش عرضی و طولی برای کارکنان، مدیران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی نسبت به مفاهیم و کاربردهای دفاع غیرعامل
 - اطلاع‌رسانی و کمک در نهادینه نمودن باور مردم نسبت به موضوع
 - فضاسازی فرهنگی و کمک به توسعه اطلاعات دفاع غیرعامل و تکرار مفاهیم و تبلیغ آن
 - کمک در امر تبلیغات و هدایت افکار عمومی در زمان بحران در مقابله با عملیات روانی دشمن
 - گنجاندن موضوع دفاع غیرعامل در نظام آموزشی دستگاه‌ها
 - ترویج فرهنگ اسلامی و جهادی (ایثار، فداکاری، شجاعت و...)
 - آموزش عمومی و مقدماتی آحاد مردم جهت آمادگی در شرایط بحران
- ۵- کمک به حفاظت اطلاعات (حراست‌ها).
- کمک در تهیه و اجرای طرح مراقبت و دیده‌بانی و اشرافیت اطلاعاتی در برابر تهدیدات (نفوذ، خرابکاری، حمله زمینی و...) علیه تأسیسات و مراکز حیاتی، حساس و مهم دستگاه مربوطه
 - مشارکت در تدوین و تمرین طرح پیشگیری و مقابله با بحران‌هایی مانند اعتصاب، اغتشاش، اخلال و غیره
 - کمک به تهیه الگوی طرح و دستورالعمل‌های کنترل طرح‌های حفاظت از اسناد و مدارک، حفاظت ارتباطات و مخابرات، حفاظت عملیات مهندسی و...
 - همیاری در سایر نیازمندی‌ها

ب) مشارکت‌های تخصصی:

ضرورت دارد بسیج در حوزه‌های تخصصی زیر در امر دفاع غیرعامل مشارکت نماید:

۱- بسیج اساتید:

باتوجه به متخصص و متعهد بودن اساتید بسیجی و حضور آنان در دانشگاه‌ها و رشته‌های مختلف، این اساتید می‌توانند در حوزه‌های زیرمنشاء اثر باشند:

- تولید فن‌آوری برتر بومی ایمن و پایدار
- تولید علم و دانش در حوزه‌های مختلف دفاع غیرعامل
- پژوهش‌های نظری مورد نیاز دفاع غیر عامل
- مشاوره فنی، تخصصی و تحقیقات صنعتی در حوزه‌های مختلف مورد نیاز دفاع غیر عامل
- مهندسی معکوس سامانه‌های تهدیدزای دشمن
- و سایر موارد متناسب با شرایط محیطی

۲- بسیج دانشجویی:

با توجه به حضور خیل عظیم دانشجویان بسیجی در دانشگاه‌های مختلف سراسر کشور و رشته‌های مختلف دانشگاهی و برخورداری از انگیزه و نیروی لازم، بسیج دانشجویی می‌تواند در حوزه‌های زیر فعالیت داشته باشد:

- بهره‌گیری پژوهشی در تحقیقات مورد نیاز دفاع غیرعامل در رشته‌های مختلف آموزشی کشور
- آموزش عمومی دفاع غیر عامل به دانشجویان، توسط دانشجویان بسیجی
- بهره‌گیری از توان بسیج دانشجویی در جهت مباحث دفاع غیرعامل در قالب دروس تخصصی، آزمایشگاهی، نشست‌های علمی و آموزش عرضی، کوتاه مدت و...
- کمک بسیج دانشجویی در امر فضاسازی فرهنگی دفاع غیرعامل در سطح دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور
- هدایت پایان‌نامه‌های دانشجویی در موضوع دفاع غیر عامل
- و سایر اقدامات متناسب با رشته دانشگاهی و...

۳- بسیج دانش‌آموزی و فرهنگیان:

دانش‌آموزان به‌عنوان سرمایه‌های آینده کشور نقش بسزایی در شکوفایی کشور خواهند داشت و بسیج دانش‌آموزی با تهییج

نشاط نوجوانی، آینده ایمن را می‌تواند تضمین نماید و در این میان فرهنگیان رسالت مهمی را به دوش خواهند کشید. عرصه‌های این حوزه شامل موارد زیر می‌باشد:

- کمک در گنجاندن موضوع دفاع غیرعامل در محتوای متون درسی دانش‌آموزان در مقاطع تحصیلی
- آموزش اصول اولیه دفاع غیرعامل در نظام آموزشی بسیج دانش‌آموزی
- بهره‌گیری از توان سازماندهی پویندگان و پیشگامان و تعیین وظایف در امر دفاع غیرعامل
- نهادینه نمودن امر دفاع غیرعامل و آموزه‌های آن در بین دانش‌آموزان
- برگزاری رزمایش‌های امدادی در مقابله با بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی
- استفاده بهینه از گستره نفوذ بسیج دانش‌آموزی برای فرهنگ‌سازی در بین دانش‌آموزان و گروه‌های اجتماعی جوان و نوجوان کشور
- استفاده از توان فرهنگیان و معلمان بسیجی برای فرهنگ‌سازی دفاع غیرعامل
- و سایر موارد متناسب با شرایط محیطی

۴- بسیج جامعه مهندسين:

باتوجه به تخصص و تعهد مهندسين بسیجی و حضور گسترده آنان در مجامع مختلف مهندسی و نیز در امور طراحی و ساخت طرح‌های مهندسی، بسیج جامعه مهندسين می‌تواند در امور زیر تأثیرگذار باشد:

- جمع‌آوری اطلاعات تخصصی و تولید فن‌آوری برتر مورد نیاز بخش دفاع غیرعامل
- ایجاد ارتباط منسجم بین صنعت و دفاع جهت تأمین نیازمندی‌های شرایط بحران
- تولید راهبردهای تخصصی دفاع غیرعامل در عرصه‌های مهندسی
- جذب متخصصین و سازماندهی آنها در عرصه‌های کاری مورد نیاز دفاع غیر عامل
- بررسی طرح‌های فنی و صنعتی کشور از منظر دفاع غیرعامل
- ارائه مشاوره‌های علمی، فنی و تجربی برای طرح‌های عمرانی، صنعتی و... با رویکرد دفاع غیرعامل
- ایجاد قابلیت اداره سامانه‌ها و نهادها در شرایط بحران
- تهیه طرح‌های سریع‌الاحداث و جایگزین مراکز، تأسیسات و

پل‌های آسیب دیده و...

- مشارکت در مرمت و بازسازی فوری و راه‌اندازی بخش‌های آسیب‌دیده کشور
- تأمین سایر نیازمندی‌های تخصصی پیش‌بینی نشده در زمان بحران

۵- بسیج جامعه پزشکی:

در شرایط تهاجم دشمن، مصدومیت‌های جرحی و شیمیایی به مردم بی‌دفاع وارد می‌شود، که لازم است علاوه بر آمادگی‌های تخصصی، زیر ساختهای مراکز درمانی نیز از ایمنی و آمادگی لازم برخوردار باشند. در چنان شرایط بحرانی، بسیج جامعه پزشکی می‌تواند خدمات شایانی را ارائه نماید. لذا عرصه‌های این حوزه تخصصی شامل موارد زیر می‌باشد:

- تشکیل تیم‌های تخصصی پزشکی زمان بحران
- تمرین و رزمایش‌های امداد و کسب آمادگی‌های لازم جهت ارائه فوریت‌های امداد و درمان
- کمک در تهیه سیاست‌ها، طرح‌ها، برنامه‌ها، دستورالعمل‌ها و ضوابط فنی و تخصصی امدادی، بهداشتی و درمانی
- ایجاد قابلیت‌های درمانی در زمان بحران و شرایط اضطراری
- تشکیل کارگروه تخصصی امدادی، بهداشتی و درمانی با بهره‌گیری از کارشناسان و افراد خبره و صاحب‌نظر مراکز تابعه
- ارائه مشاوره‌های علمی، فنی و تجربی امدادی، بهداشتی، درمانی مراکز درمانی در دست مطالعه و اجرا با رویکرد دفاع غیرعامل
- کمک در امر پژوهش و راهبردهای تخصصی امدادی، بهداشتی، و درمانی شرایط بحران
- شناسایی و معرفی افراد واجد شرایط و توانمند برای مدیریت مراکز درمانی در زمان بحران
- تأمین سایر نیازمندی‌های تخصصی پیش‌بینی نشده در زمان بحران

۶- بسیج ادارات، وزارتخانه‌ها، کارخانجات و اصناف:

بر اثر تهاجم دشمن به مراکز حیاتی و حساس اداری کشور و صنایع و تأسیسات ارتباطی و زیرساختی و امثالهم این مراکز دچار اختلال در خدمات‌رسانی بی‌وقفه به جامعه و مردم خواهند شد که بسیج این مراکز می‌تواند در قبل از بحران جهت کاهش دادن آسیب‌پذیری‌ها و افزایش ایمنی آنها مؤثر بوده و

دفاع مقدس و همچنین در عرصه‌های مختلف کشور به دلیل برخورداری از دانش دینی، همواره پرچمدار مبارزات بوده است و روحانی بسیجی با توانی مضاعف، در خط مقدم دفاع از انقلاب و اسلام، از توانایی لازم در حوزه‌های مختلف دفاع غیرعامل برخوردار می‌باشد. که برخی از حوزه‌های فراروی بسیج طلاب و روحانیت شامل موارد زیر می‌باشد:

- استفاده از ظرفیت‌های علمی، آموزشی و تبلیغی حوزه‌های علمیه در لزوم دفاع غیر عامل
- توجیه عمومی طلاب به مسأله دفاع غیر عامل در پایگاه‌های مقاومت مدارس دینی
- تبیین دیدگاه‌های اسلام در خصوص دفاع غیرعامل (تولید و توسعه دانش و تدوین منابع و متون)
- استفاده از روحانیون در هنگام تبلیغ و مناسبت‌ها (فرهنگ‌سازی عمومی) برای نهادینه نمودن امر دفاع بویژه دفاع غیرعامل (توجیه و آموزش مردم)
- ایمن‌سازی و کاهش آسیب‌پذیری‌های مراکز حوزوی و ساختارهای فنی آن (سایت‌ها و شبکه‌های فن‌آوری اطلاعات (IT)، مخازن کتب و منابع تاریخی و ارزشمند، ظرفیت چاپ و نشر و...) در برابر تهدیدات امنیتی و نظامی و سایر موارد مرتبط

۹- بسیج هنرمندان:

- هنرمندان بابرخورداری از بینش و توان هنرمندانه خود، می‌توانند در تهییج احساسات عمومی نسبت به تحقق اهداف دفاع غیرعامل، تأثیر بسزایی در فرهنگ‌سازی این مهم داشته باشند و هنرمندان بسیجی با بینش اسلامی و تعهد هنرمندانه خود، می‌توانند در پیش از بحران و درحین بحران نسبت به افزایش آمادگی مردم و جامعه و مشارکت عمومی مؤثر واقع گردند. عرصه‌های بسیج هنرمندان شامل موارد زیر می‌باشد:
- آموزش و توجیه هنرمندان و نیز بهره‌گیری از ظرفیت آنان جهت فضا سازی عمومی نسبت به دفاع غیرعامل
 - تولید مجموعه‌ای از آثار هنری به‌عنوان یک خط کاری مستمر با محتوای تبلیغی، توجیهی، آموزشی و فرهنگ‌سازی دفاع غیرعامل برای مخاطبین
 - سازماندهی ظرفیت‌های موازی تبلیغی، هنری برای جایگزینی در سازمان‌های تبلیغی و هنری در شرایط بحران
 - تأمین سایر نیازمندی‌های هنری پیش‌بینی نشده جهت زمان بحران

در شرایط بحران نیز در استمرار بخشی به خدمات، مؤثر واقع گردد. لذا عرصه‌های این بخش شامل موارد زیر می‌باشد:

- مشارکت و حضور فعال در شورای دفاع غیرعامل وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها
- ایجاد قابلیت مدیریت و اداره سامانه‌های حیاتی و حساس کشور در شرایط بحران ناشی از جنگ
- آموزش کلیه کارکنان و بسیجیان در خصوص دفاع غیرعامل
- اجرای کلیه وظایف عمومی دفاع غیرعامل در اداره مربوطه
- هماهنگی لازم و کمک جدی در پیشبرد مأموریت‌های دفاع غیرعامل در دستگاه مربوطه
- استفاده از ظرفیت‌های بسیج در سطح ادارات برای تسریع در اجرای برنامه‌ها و کارها
- استفاده از بسیجیان اصناف و مجامع تولیدی و توزیعی در امر دفاع غیرعامل
- و تأمین سایر نیازمندی‌های تخصصی پیش‌بینی نشده اداره مربوطه در زمان بحران

۷- بسیج محلات:

محلات مختلف شهر و روستا به‌عنوان کانون‌های مقاومت در برابر تهاجم خصمانه دشمن و به‌عنوان مراکز خوداتکاء در شرایط بحرانی کشور، با محدودیت بسیج محلات می‌توانند شکل بگیرد.

- استفاده از ظرفیت‌های حوزه‌ها و پایگاه‌های مقاومت محلات در امر نهادینه کردن دفاع غیرعامل
- استفاده از بسیج مساجد در اطلاع‌رسانی و توجیه آحاد مردم
- برگزاری رزمایش‌های ویژه دفاع غیرعامل در سطح محلات (دفاع از کوی و برزن)
- فرهنگ‌سازی و تکرار مفاهیم دفاع غیرعامل در سطح رده‌ها
- انجام وظایف عمومی در حد مقدرات در حوزه پایگاه‌های بسیج محلات
- آمادگی برای هدایت مردم به سمت فضا‌های امن در شرایط بحران
- آمادگی برای کمک به ناتوان‌های جسمی و ذهنی جامعه در زمان بحران و حادثه
- و تأمین و مدیریت سایر نیازمندی‌های پیش‌بینی نشده محلات در زمان بحران

۸- بسیج طلاب و روحانیت:

روحانیت در شکل‌گیری انقلاب اسلامی و نیز در هشت سال

نقش بسیج در حوزه‌های مختلف دفاع

ماهیت	نقش بسیج در سازمان‌های مختلف		
	قبل از جنگ (دوره آمادگی)	حین جنگ (زمان دفاع)	بعد از جنگ (دوره بازتوانی و بازسازی)
حوزه‌های فعالیت بسیج	آموزش نظامی رزمایش دفاعی و آمادگی دفاعی	کمک به نیروهای نظامی در امر دفاع از کشور	کمک به برقراری نظم و امنیت
	خنثی‌سازی هجمه فرهنگی فرهنگ‌سازی، آموزش و اطلاع‌رسانی	دفاع فرهنگی	کمک به بازسازی روائی جامعه
	ابتکار، نوآوری، شکوفایی در اقتصاد ملی	کمک به تداوم فعالیت‌های ضروری اقتصاد کشور	کمک به بازسازی اقتصادی
	تقویت مشارکت سیاسی سازنده	کمک به ترسیم سیاست دفاع ج.ا.ا.	کمک به استمرار بخشی از فعالیت‌های سیاسی
	تقویت نهادهای اجتماعی کمک در امر آموزش عمومی	حضور در صحنه‌های اجتماع	کمک به امر استمرار فعالیت‌های اجتماعی
	کمک در آموزش و ترویج بهداشت عمومی	کمک به امداد و نجات مصدومین	کمک به تداوم درمان مصدومین
	استفاده از ابزارهای هنری در آمادگی دفاعی	به کارگیری هنر مقاومت	به تصویر کشیدن روحیه متجاوزان و روحیه مدافعان
	کمک به تهیه مطالعات و طرح‌های پ غ ع	تامین نیازمندی‌های مهندسی دفاع	مشارکت در طرح‌های بازسازی
حوزه‌های غیرنظامی	- ایفای نقش در رزمایش‌های دستگاه و کسب آمادگی‌های لازم - کمک به مطالعات و طرح‌های پ غ ع دستگاه - کمک در امر پژوهش و راهبردهای تخصصی	- کمک به تداوم فعالیت‌های ضروری دستگاه - کمک به حراست دستگاه‌ها - کمک در امر بازسازی و مرمت سریع اماکن و سیستم‌های حساس	مشارکت در بازسازی دستگاه
	انجام رزمایش و آمادگی	- همکاری با مدیریت صحنه در شرایط اضطراری - کمک و هدایت مردم در استفاده از فضاهای امن	کمک به مدیریت بازسازی
	- کمک به پایدارسازی زیرساخت‌های استان - مشارکت در طرح‌های پ غ ع استان	کمک به خوداتکایی استان	کمک به بازسازی استان
	کمک به پایدارسازی زیرساخت‌های شهر، محله و روستا	کمک به خوداتکایی شهر و روستا کمک به خدمات‌رسانی	کمک به بازسازی شهر و روستا

۱۴- انتظارات از سازمان بسیج مستضعفین

- با توجه به مباحث مطروحه فوق، از سازمان بسیج مستضعفین در خصوص دفاع غیر عامل انتظارات زیر متصور می‌باشد:
۱. پیش‌بینی سازوکار و تشکیلات مناسب برای فراگیر نمودن دفاع غیرعامل در بسیج
 ۲. فعال‌سازی سازمان و فرماندهان در جهت تقویت و توسعه دفاع غیرعامل
 ۳. حضور فعال بسیج در کمیته پدافند غیرعامل در سطح وزارتخانه‌ها
 ۴. همکاری و تعامل بسیج متخصصین و نخبگان در دفاع غیرعامل
 ۵. کمک و مشارکت سازمان تحقیقات بسیج در امر پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز این حوزه
 ۶. گنجانیدن سرفصل دفاع غیرعامل در برنامه‌های پنج‌ساله و سالانه سازمان بسیج
 ۷. آموزش و آشنایی بسیجیان با مباحث دفاع غیرعامل و قرارگیری آن در برنامه‌های آموزشی بسیج
 ۸. و سایر موارد مورد نیاز دفاع غیرعامل کشور

۱۵- پیشنهاد برای تحقیق:

- با توجه به اهمیت موضوع و ضرورت آن در شرایط تهاجم دشمن، موضوعات زیر جهت تحقیقات، گسترش و ارتقاء جایگاه بسیج در دفاع غیرعامل پیشنهاد می‌گردد.
۱. تحقیق و ارزیابی نقش بسیج در دفاع غیرعامل در زمان جنگ احتمالی
 ۲. تهیه و تدوین راهبردهای موضوعی بسیج در حوزه دفاع غیرعامل
 ۳. بررسی آموزش‌های مورد نیاز بسیج (در حوزه‌های مختلف) جهت ارتقاء نقش و آمادگی بسیجیان در شرایط تهدید احتمالی
 ۴. تحقیق پیرامون ساختار مورد نیاز جهت ایفای نقش بسیج در دفاع غیرعامل
 ۵. نقش بسیج و دفاع غیرعامل در قدرت ملی
 ۶. نقش و تأثیر روحیه و تفکر بسیجی در دفاع غیرعامل
 ۷. نقش دفاع غیرعامل در ارتقاء و بالندگی بسیج
 ۸. نقش بسیج و دفاع غیرعامل در کاهش تأثیر تحریم‌های بین‌المللی

۹. تدوین راهبرد بسیج ادارات در راستای مأموریت دفاع غیرعامل دستگاه اجرایی
۱۰. تدوین راهبرد بسیج محلات در راستای مأموریت دفاع غیرعامل شهر و محله
۱۱. تدوین راهبرد ملی بسیج در دفاع غیرعامل
۱۲. تبیین نقش و جایگاه دفاع غیرعامل در بسیج
۱۳. تبیین عرصه‌های نوین فعالیت بسیج
۱۴. و سایر موضوعات مرتبط

۱۶- نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه موضوع دفاع غیر عامل در اکثر حوزه‌ها و تخصص‌ها موضوعیت و مصداق داشته و دامنه آن، گستره کشور و تمامی دستگاه‌های کشوری و لشگری را دربر می‌گیرد و از سوی دیگر با توجه به اینکه بسیج نیز در تمامی حوزه‌ها و دستگاه‌ها و تمامی نقاط کشور حضوری فعال دارد، لذا اولاً ایجاد و افزایش دانش و بینش دفاع غیرعامل در میان بسیجیان، سبب بالندگی و افزایش کارایی بسیج گردیده و نیز مسئولیت‌پذیری و ایفای نقش توسط بسیج در حوزه‌ها و تخصص‌ها بسیار ضروری بوده و با دمیدن روحیه بسیجی در حوزه‌های مختلف دفاع غیرعامل، سبب پویایی و بالندگی آن گشته و "دفاع غیر عامل بسان شعله‌ای" تمامی ارکان کشور را دربر گرفته، تشدید سرعت کاستن آسیب‌پذیری‌های کشور و افزایش ایمنی و پایداری ملی در برابر تهدیدات و در نهایت، بازدارندگی دشمن را به همراه خواهد داشت.

مراجع

۱. آمادگی دفاعی؛ (کتاب درسی سال دوم کلیه رشته‌های دبیرستان)؛ وزارت آموزش و پرورش، (۱۳۸۶).
۲. پایگاه اطلاع‌رسانی پایداری ملی، WWW. PAYDARI.MELLI.IR
۳. جلالی، غلامرضا؛ هاشمی فشارکی، سیدجواد؛ پدافند غیرعامل در آیین‌نامه قوانین و مقررات؛ سازمان پدافند غیرعامل کشور، (۱۳۸۹).
۴. راهنمای جامع پدافند غیرعامل استانها، سازمان پدافند غیرعامل کشور؛ معاونت زیربنایی سازمان پدافند غیرعامل کشور، (۱۳۸۸).

۵. راهنمای جامع پدافند غیرعامل دستگاههای اجرایی کشور؛ سازمان پدافند غیرعامل کشور، (۱۳۸۸).
۶. سند راهبردی پدافند غیرعامل کشور؛ روابط عمومی سازمان پدافند غیرعامل کشور؛ ویراست دوم، تابستان (۱۳۸۸).
۷. مبانی مستندات و الزامات قانونی پدافند غیر عامل؛ کمیته دایمی (سازمان) پدافند غیر عامل کشور، (۱۳۸۶).
۸. محمدنژاد، نوروزی؛ فرهنگ استراتژی، (۱۳۸۷).
۹. موحدی‌نیا، جعفر؛ مفاهیم نظری و عملی پدافند غیرعامل؛ سپاه پاسداران، (۱۳۸۷).
۱۰. نوروزی، محمدتقی؛ فرهنگ دفاعی - امنیتی؛ مرکز مطالعات و پژوهشهای مدیریت، (۱۳۸۵).
۱۱. هاشمی فشارکی، سید جواد؛ آشنایی با دفاع غیر عامل و کارکردهای آن؛ فصلنامه علمی - اجتماعی قرب؛ شماره ۱۳؛ ص ۲۶
۱۲. هاشمی فشارکی، سیدجواد؛ اهداف و اقدامات جامع دفاع غیر عامل؛ فصلنامه پیام بحران، شماره ۲۱، ص ۳، بهار (۱۳۸۹).
۱۳. هفته‌نامه صبح صادق، شماره ۳۵۰، صفحه ۵، ۸۷/۲/۳۰.

Mobilization and Passive Defense

Gholam Reza Jalali Farahani¹

Sayyed Javad Hashemi Fesharaki²

Abstract

In conditions wherein the enemy is primarily intended to change the political system of the Islamic Republic of Iran which has long relied on its people and has a very robust popular stand and while the enemy is pursuing to paralyze the critical infrastructures and establishments and render them useless in order to disrupt the balance of governing people and causing discontent among them so that they face financial and mental pressure, the geography of war and governing people will overlap. In other words, the enemy is inflicting damages on our infrastructures, exactly where the people are living. While the country is attempting to primarily defend itself, providing services to the people and society turn to a crisis.

In regard to the complexity and breadth of the future war and all-out threats in social, economic, political, cultural domains and the need to sustain the infrastructures, as well, and concerning the background of three decades of strong presence of the Mobilization Forces in the country and the proof of its effectiveness and efficacy, particularly during the Eight-Year Holy Defense, determining its roles in various arenas of passive defense is of utmost importance.

Thus, passive defense as a comprehensive subject in the different arenas and sections throughout the country can help the country to consider the Mobilization Forces as a huge force in the geography of our country being equipped with various specialties. On the other hand, the Mobilization Forces should be equipped with technology and an awareness of passive defense pertinent to its assigned agency in order to manifest its capabilities, readiness and qualifications.

In this essay, basic definitions related to passive defense and Mobilization Forces are provided first and then the priority of the Mobilization Forces in the passive defense domain is dealt with. Then specialized areas related to passive defense in which Mobilization can play an impressive role are introduced, later the Mobilization vision from the passive defense viewpoint will be applied and the dimensions and the way Mobilization can participate in the passive defense in the two general and specialized domains and expectations from the Oppressed Mobilization Organization in these domains are expressed and finally some suggestions will be made for further research.

Key Words: *Passive Defense, Mobilization Resistance Force, Mobilization Organization, National Mobilization, People-based Defense, Threat, National Resistance*

1- PhD. Graduate of Strategic Science

2- M.S. in Civil Engineering and PhD. Candidate of Strategic Science Session